

بررسی نقش دینداری در توسعه کارآمدی معلمان دبیرستان های اردبیل

سید مسعود اعزازی^۱ و حبیب ابراهیم پور^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی و شناسایی تأثیر دینداری در توسعه کارآمدی معلمان دبیرستان های ناحیه یک اردبیل در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ اجرا شده است. از لحاظ هدف تحقیق از نوع کاربردی، از لحاظ نوع روش، توصیفی-همبستگی و از لحاظ روش گردآوری اطلاعات روش تحقیق میدانی است. جامعه آماری این پژوهش متشکل از کلیه معلمان دبیرستان های ناحیه یک اردبیل می باشد که برای تعیین حجم نمونه با استفاده از جدول مورگان تعداد ۱۹۶ معلم با روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب و مورد آزمون قرار گرفتند. به منظور گردآوری داده های مورد نیاز، از پرسشنامه استاندارد دینداری گلاک و استارک و پرسشنامه محقق ساخته کارآمدی معلمان استفاده شده است. برای تحلیل داده ها از نرم افزار آماری SPSS و برای تحلیل فرضیه های تحقیق از ضریب رگرسیون تک متغیره و ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. نتایج بدست آمده از تحقیق حاکی از این است که دینداری در توسعه کارآمدی معلمان تأثیر مثبت معنی داری دارد. همچنین ضریب بتا نشان می دهد که دینداری ۴۰ درصد تغییرات توسعه کارآمدی معلمان را پیش بینی می کند.

واژه های کلیدی: دینداری، توسعه کارآمدی، معلمان

۱. نویسنده‌ی رابط: کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردبیل masud.e93@gmail.com

۲. دانشیار مدیریت دولتی، دانشگاه محقق اردبیلی

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۹/۹

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۲/۳

مقدمه

امروزه اهمیت آموزش و پرورش بر هیچ کس پوشیده نیست، سرمایه امروز و آینده ماست، سرمایه‌ای که نمی‌توان قیمتی بر آن نهاد و همان چیزی است که بشر را از عصر تاریکی و جهل به عصر روشنایی و نور سوق بخشیده است (یونسکو^۱، ۱۳۸۸). مهمترین عنصر این نهاد سرنوشت ساز، جامعه عظیم معلمی است که مسئولیت هدایت و پرورش یک نسل را بر عهده دارند. یکی از اهداف تعلیم و تربیت پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است و نتایج فعالیت‌های آموزشی معلمان در پیامدهای تحصیلی دانش‌آموزان نمود می‌یابد. پژوهش‌ها نشان داده است که پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان ارتباط نزدیکی با کارآمدی تدریس معلمان دارد که آن نیز به نوبه خود از ویژگی‌ها، باورها و عقاید معلمان درباره توانایی‌های حرفه‌ای‌شان تأثیر می‌پذیرد (بندورا^۲، ۱۹۷۷). کارآمدی به معنای درخور بودن، به کار آمدن، اثربخشی، مورد استعمال یافتن، مفید بودن و خدمت کردن است. در اصطلاح نیز به تحقق اهداف با توجه به امکانات و موانع، «کارآمدی» می‌گویند. معادل آن در زبان عربی «فعال، موثر، فعالیه و نفاذیه» و در زبان انگلیسی کارایی^۳ و اثربخشی^۴ است (اخوان کاظمی، ۱۳۸۳). کارآمدی از مفاهیم مهم در حوزه مدیریت و سازمان محسوب می‌شود که از نظریه شناخت اجتماعی آلبرت بندورا روان‌شناس مشهور مشتق شده است. کارآمدی به باورها، قضاوت‌های افراد به توانایی‌های خود در انجام وظایف، تکالیف و مسئولیت‌ها اشاره دارد. کارآمدی سازمانی همان دستیابی به هدف در سازمان است. در مورد کارآمدی سازمانی، دیدگاه‌های مختلفی ارائه شده است. کارآمدی سازمانی در واقع به مجموعه رفتارهایی که در ارتباط با شغل، افراد از خودشان در سازمان بروز می‌دهند اطلاق می‌شود یا به عبارتی میزان محصول و بازدهی است که به موجب اشتغال فرد در شغلش (اعم از خدماتی،

1. UNESCO
2. Bandura
3. Efficiency
4. Effective

آموزش و تولیدی) حاصل می‌شود (عبدالهی، ۱۳۸۵). اما کارآمدی معلم به معنای ادراک معلم از این نکته است که تلاش‌ها و توانایی‌های او برون داده‌های ارزشمندی را به ارمغان خواهد آورد. این برون داده‌ها عبارتند از: پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانش آموز، ایجاد انگیزه در دانش آموزان، افزایش احساس کارآمدی فردی دانش آموزان، بهبود رفتارهای معلم در کلاس درس، تلاش معلم برای تدریس اثربخش و صبر و حوصله معلم به هنگام رویارویی با دانش آموزان و مسائل و مشکلات آنها و مشارکت بیشتر والدین در مدرسه (آمیگو^۱ و آنیتا^۲، ۲۰۰۸). پژوهش‌ها نشان داده است که احساس کارآمدی تنها ویژگی معلم است که ارتباط نیرومندی با موفقیت دانش آموزان دارد (راس^۳، ۱۹۹۲؛ وولفولک هوی دیویس و پاپ^۴، ۲۰۰۷).

کاپل^۵ (۱۹۹۷) به بررسی ویژگی‌های تدریس کارآمد می‌پردازد و به این نتیجه می‌رسد که داشتن دانش و آگاهی کافی، استفاده از تدریس تعاملی، گفتگو و ارتباط با دانش آموزان، ایجاد محیط گرم و حمایتی، تشویق فراگیران به مشارکت سازنده، مهارت سنجش از خود و داشتن توانایی در انتقاد از خود، داشتن توانایی مدیریتی، توانایی در مدیریت و تدریس کلاس که شامل طرح درس، ارائه درس، کنترل آن و سنجش و ارزشیابی است در کارآمدی معلمان تاثیر گذار است.

مک ایوان (۱۳۸۶) ویژگی‌های معلمان کارآمد را به سه دسته طبقه بندی می‌کند دسته اول ویژگی‌های شخصیتی که شخصیت یک معلم را تشکیل می‌دهد شامل صفاتی چون معلم مسئول و عاشق، معلم مثبت و واقع‌نگر، معلم - رهبر می‌باشد. دسته دوم ویژگی‌های آموزشی معلم که نتیجه را تعیین می‌کند و شامل صفاتی مانند دانایی، سبک، مهارت انگیزشی و کارایی آموزشی است. دسته سوم ویژگی‌های فکری که دانش، کنجکاوی و آگاهی معلمان را نشان می‌دهد و

1. Amico
2. Annita
3. Ross
4. Woolfolk Hoy, Davis & Pape
5. Caple

شامل خصوصیات از جمله دانش علمی، موقعیت شناسی و حیات فکری معلمان می باشد. هر چند تفسیر و تبیین هر کدام از این ده ویژگی در این مقال نمی گنجد لیکن محقق دسته دیگری را بر اساس مطالعات ضمنی و نیز نوع نگرش داخلی که به مسائل تربیتی و فرهنگ اسلامی کشورمان وجود دارد به این سه دسته افزوده است و آن ویژگی های اخلاقی که اخلاقیات معلمان را نشان می دهد و شامل صفاتی چون صداقت، رازداری، عدالت و حسن خلق می باشد. فلذا تعریف عملیاتی مدنظر که منجر به ساختن پرسشنامه محقق ساخته شد برگرفته و منتج از این چهار طبقه بندی مهم و مؤثر در کارآمدی معلمان است که شامل بعد شخصیتی، بعد آموزشی، بعد فکری و بعد اخلاقی می باشد.

دین برای آدمی موهبتی است که او را به یک فلسفه حیات مسلح می کند، به عقل وی روشنگری می بخشد، بر اراده تأکید دارد و آن را می پرورد، به آدمی کمک می کند تا به فرمان های عقل گردن نهد، نیازهای اساسی روح به ویژه نیاز به عشق و جاودانگی را تحقق می بخشد و از این روست که تاروپود زندگی انسان با باورهای دینی تنیده شده است. گواه این مطلب آن است که با مطالعه جوامع انسانی، تاریخ تمدن ها، همواره با رگه هایی از دین و باورهای دینی مواجه می شویم. این باورهای دینی در هر دوره ای به شکلی تجلی شده اند. گستردگی و نگرش دینی همگی حکایت از اصیل ترین نیاز درونی انسان یعنی خداجویی دارد. از این روست که نیاز به دین و مذهب در شمار اصیل ترین نیازهای انسانی تلقی می شود که از دیرباز در تمام جوامع بشری مطرح بوده است (خدایاری فرد، شکوهی یکتا و غباری بناب، ۱۳۷۹). دینداری یک نظام عملی مبتنی بر اعتقادات است که در قلمرو ابعاد فردی و اجتماعی از جانب پروردگار برای هدایت انسان ها در مسیر رشد و کمال الهی ارسال شده و شامل عقاید، باورها، نگرش ها و رفتارهایی است که با هم پیوند دارند و یک احساس جامعیت را برای فرد تدارک می بیند (آرین، ۱۳۷۸). جوادی آملی (۱۳۷۷) با مجزا کردن معنای لغوی و اصطلاحی دین، معتقد است دین از نظر لغوی به معنای انقیاد، خضوع، پیروی، اطاعت، تسلیم و جزاست و معنای اصطلاحی آن عبارت از مجموعه عقاید،

اخلاق و مقرراتی برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسانهاست. علامه طباطبایی نیز دین را در اصطلاح، سنتی اجتماعی می‌داند که شامل عقاید، قوانین، مقررات و آداب و رسوم می‌گردد. او دین را مجموعه‌ای از معارف مربوط به حقیقت انسان، جهان و مقررات مناسب با آن می‌داند که در مسیر زندگی مورد عمل قرار می‌گیرد. در این مجموعه بایدهایی فقهی و اخلاقی قرار دارند که انسان متدین و تسلیم در برابر آنها، الزام‌ها و بایدهای یاد شده را میان خود و افعال اختیاریش قرار می‌دهد تا با این وسیله به کمال برسد (طباطبایی، ۱۳۸۵). همچنین مطهری (۱۳۶۹) طبقه بندی مشهور از تعالیم اسلام را که مورد پذیرش بسیاری از دانشمندان اسلامی از جمله علامه طباطبایی و آیت الله جوادی آملی است، در تبیین شرایع دینی اسلام پذیرفته و مورد استفاده قرار داده است. اصول عقاید، اخلاقیات و احکام، سه بخش اساسی تعالیم اسلامی است که به عقیده ایشان به همه جوانب نیازهای انسانی اعم از دنیایی و اخروی، جسمی یا روحی، عقلی یا عاطفی و فردی یا اجتماعی توجه کرده است. اما یکی از مشهورترین الگوهای که برای تعریف دینداری مطرح شده، الگوی گلاک و استارک است و این الگو با تأکید بر چند بعدی بودن مفهوم دینداری، علاوه بر آنکه منشأ مباحثی در این زمینه شده، ادبیات مربوط به این موضوع را نیز پربار کرده است (سراج‌زاده و توکلی، ۱۳۸۰). به باور گلاک و استارک^۱ (۱۹۶۵) این حوزه‌ها که می‌توان آن‌ها را به مثابه ابعاد اصلی دینداری در نظر گرفت، عبارت‌اند از: بعد اعتقادی^۲، بعد مناسکی^۳، بعد تجربی^۴، بعد فکری^۵ و بعد پیامدی^۶. بعد اعتقادی: باورهایی را دربرمی‌گیرد که انتظار می‌رود پیروان آن دین بدان اعتقاد داشته باشند، مانند اعتقاد به وجود خداوند، وجود نبوت، ائمه و روز قیامت. بعد مناسکی یا عمل دینی: اعمال دینی مشخص نظیر عبادت، نماز، شرکت در آیین‌های

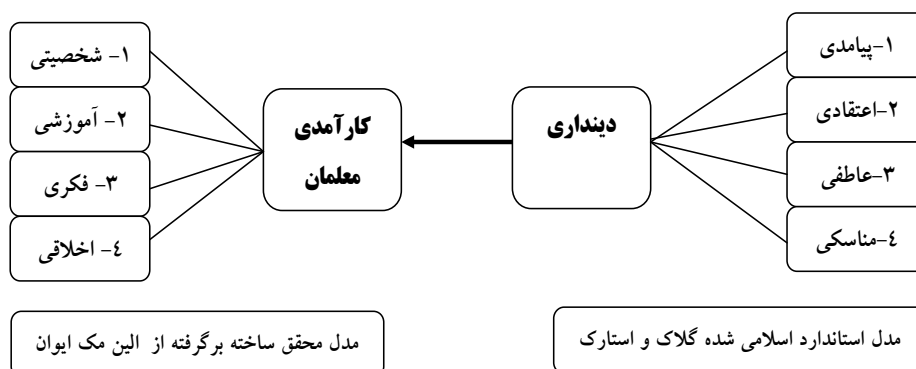
1. Glock & Stark
2. Ideologica
3. Ritualistic
4. Experimental
5. Intellectual
6. Consequential

مقدس خاص، روزه گرفتن و... را که انتظار می رود پیروان هر دین آن ها را به جا آورند، شامل می شود. بعد تجربی یا عواطف دینی: ناظر بر عواطف، تصورات و احساسات مربوط به داشتن رابطه با جوهری ربوبی همچون خدا یا واقعیتی غایی یا اقتداری متعالی است. بعد فکری یا دانش دینی: حداقل آگاهی فرد مومن از دین مورد قبول خویش، اعم از اصول و فروع دین، سنت ها، تاریخ و سایر امور دینی لازم است تا فرد را به عمل دینی بکشاند. بعد پیامدی یا آثار دینی: این بعد ناظر بر رفتار روزمره و غیر دینی افراد است و بیانگر حضور و وجود اندیشه و حسی خداگرایانه در متن زندگی است که در رفتار غیر دینی فرد استحکام می یابد و به زندگی او رنگ و بوی دینی می دهد (افشانی، خرم پور و ممبینی، ۱۳۹۲).

ابراهیم پور، حسین نژاد، نعمتی و تقی پور (۱۳۹۴) در تحقیق خود نشان دادند که بین هوش معنوی و مؤلفه های آن با رفتار نوآورانه رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. بحری نجفی و میرشاه جعفری (۱۳۹۴) با هدف بررسی تأثیر ابعاد مختلف باورهای مذهبی بر میزان شادی معلمان به این نتیجه دست یافتند که همبستگی بین ابعاد مناسکی و پیامدی با شادی معنی دار است و بین ابعاد اعتقادی و عاطفی با شادی معنی دار نیست. افشانی، خرم پور و ممبینی (۱۳۹۲) با بررسی رابطه دینداری و خودشکوفایی دانشجویان نشان دادند که از نظر آماری دینداری تأثیر مستقیم و معناداری بر خودشکوفایی داشت. براساس یافته های سراج زاده و رحیمی (۱۳۹۲) دینداری با معناداری زندگی رابطه مثبت و مستقیم دارد؛ در میان ابعاد دینداری، بعد اعتقادی دارای بیشترین رابطه مثبت و بعد مناسکی دارای کمترین رابطه است. داوری، باقری و بنی اسدی (۱۳۹۰) در پژوهش خود با عنوان پیش بینی دینداری با توجه به ابعاد شخصیت در معلمان نشان می دهد که رابطه مثبتی بین ویژگی های شخصیتی برون گرایی، توافق و وجدانی بودن با دینداری معلمان وجود دارد و به طور مثبت دینداری را پیش بینی و تبیین می کنند. شریفی نژاد (۱۳۸۸) در تحقیق خود با عنوان رابطه دینداری و عملکرد آموزشی معلمان به این نتیجه دست یافت که بین دینداری و عملکرد آموزشی معلمان، رابطه مستقیم وجود دارد. صادق واثق (۱۳۸۲) در پژوهشی به عنوان بررسی رابطه دینداری

و تعهد شغلی در شرکت صنعتی به این نتیجه رسید که رابطه مستقیمی بین نگرش دینی و تعهد شغلی وجود دارد. فلاح (۱۳۷۹) در تحقیقی دانشگاهی به بررسی عوامل مؤثر بر تقویت انگیزه شغلی مربیان تربیتی پرداخته و به این نتیجه دست یافت که عوامل معنوی بر انگیزه شغلی مربیان بسیار مؤثرتر از عوامل مادی است. اریک و سندرا^۱ (۲۰۰۷) نشان دادند که افراد با نمرات معنوی بالاتر، فعال‌تر هستند و کسانی که معنویت کمتری دارند از سلامت روان کمتری برخوردارند. کوئینک^۲ (۲۰۰۷) در تحقیقی نشان داده است که سلامت روانی و جسمی انسان با زندگی معنوی او رابطه مثبت دارد. افرادی که اعتقادات مذهبی قوی‌تری دارند سازگاری بهتری با موقعیت‌های استرس دارند. (آمور و همکاران ۱۹۷۶؛ به نقل از وکیلی هریس ۱۳۸۶) در تحقیقات خود نشان دادند بین کارآمدی معلم و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان رابطه وجود داد. دوریز، سوینز و بیرز^۳ (۲۰۰۴) اعتقاد داشتند که میزان عزت نفس، خودکارآمدی، سازگاری بین فردی و رضایت از زندگی در افراد دیندار بالاتر می‌باشد (باون رید و اسمال^۴ به نقل از آقاجانی و همکاران، ۲۰۰۸) اعتقاد داشتند که ایمان به وجود قدرت لایزال الهی باعث افزایش خودکارآمدی افراد مذهبی می‌شود. با توجه به مبانی نظری بالا مدل مفهومی این پژوهش را می‌توان به شرح ذیل بیان کرد.

-
1. Eric & Sandra
  2. Koenig
  3. Duriez , Soenens & Beyers
  4. Bowen-Reid & Smalls

بررسی پژوهش‌ها نشان می‌دهد که کارآمدی معلمان می‌تواند از طریق ابعاد مختلف دینداری تأثیرپذیر باشد. در این راستا، از آنجا که مدرسه خانه دوم دانش‌آموزان محسوب شده و تعلیم و تربیت صحیح و اصولی فرزندان از آمال و آرزوهای خانواده‌ها به حساب می‌آید. لذا خانواده‌ها به حق انتظار دارند فرزندانشان در حریم امن مدرسه و در دامن معلمان کارآمد و متعهد پرورش یابند به دلیل همین انتظار است که در زمان ثبت نام سال تحصیلی جدید، انتخاب مدرسه و معلمان برای خانواده‌ها دشوار و دارای اهمیت ویژه می‌شود چرا که داشتن معلمان با کیفیت و کارآمد معلول تفکیک‌پذیری این مدارس از دیدگاه والدین می‌باشد. واقعیت این است که امروزه معلمان کشورمان این قشر زحمت‌کش و کم‌ادعا از مشکلات درون‌سازمانی و برون‌سازمانی تأثیرپذیرند از نحوه جذب و گزینش و آموزش در مراکز تربیت معلم و محدودیت‌های کاری گرفته تا مسائل معیشتی و مدیریتی سیستم آموزش و پرورش، کمبود امکانات، کاستی‌های منزلتی و ... همه و همه در کارآمدی و کارایی معلمان تأثیر مستقیم دارند. از جمله ویژگی‌هایی که در کارآمدی معلمان نقش بسزایی ایفا می‌کنند ابعاد شخصیتی، آموزشی، فکری و اخلاقی معلمان می‌باشد این ابعاد می‌توانند از طریق موارد ذکر شده تضعیف و مورد تهدید قرار بگیرند و چه بسا منجر به ناکارآمدی معلمان نیز بشوند. از این رو هدف پژوهش حاضر پاسخ به این پرسش که آیا دینداری در توسعه کارآمدی معلمان دبیرستان‌های ناحیه یک اردبیل تأثیر دارد؟ می‌باشد.

روش

از لحاظ هدف تحقیق از نوع کاربردی، از لحاظ نوع روش، توصیفی و همبستگی و از لحاظ روش گردآوری اطلاعات روش تحقیق مورد نظر میدانی می باشد.

جامعه، نمونه و روش نمونه گیری: جامعه آماری این پژوهش شامل معلمان دبیرستان‌های ناحیه یک اردبیل که تعداد آنها برابر ۴۰۰ نفر می باشد. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۱۹۶ نفر تعیین شد که با روش نمونه گیری تصادفی ساده از بین ۱۰ مدرسه دخترانه و پسرانه برگزیده شدند. برای جمع آوری داده های مورد نیاز از ابزارهای زیر استفاده شد:

پرسشنامه دینداری: برای سنجش دینداری از پرسشنامه استاندارد دینداری گلاک و استارک^۱ به نقل از سراج زاده (۱۳۷۸) استفاده شد که دارای ۲۲ گویه است و چهار بعد پیامدی، اعتقادی، عاطفی و مناسکی را در قالب طیف ۵ درجه ای لیکرت (۱=کاملاً مخالفم، ۵= کاملاً موافقم) اندازه گیری می کند. البته بعد پنجم پرسشنامه یعنی بعد فکری یا دانش دینی به بدلیل وسعت تبلیغات در ایران حذف شده است. پایایی این آزمون بر اساس اکثر پژوهش ها مورد تأیید قرار گرفته است. با این حال برای سنجش پایایی پرسشنامه در تحقیق حاضر از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. قبل از توزیع پرسشنامه به تعداد ۲۰ نفر پرسشنامه توزیع گردید آلفای کرونباخ آن محاسبه گردید سپس به توزیع نهایی پرسشنامه ها اقدام شد. آلفای کرونباخ به دست آمده ۰/۷۸ بود که برای تحقیقات علوم رفتاری ضریب آلفای قابل قبولی است.

پرسشنامه کارآمدی معلمان: برای پرسشنامه کارآمدی معلمان از پرسشنامه محقق ساخته و برگرفته از نظریه الین مک ایوان استفاده شده است که دارای ۳۳ گویه و چهار بعد شخصیتی، آموزشی، فکری و اخلاقی می باشد که بر اساس طیف ۵ درجه ای لیکرت (۱= خیلی زیاد، ۵= خیلی کم) نمره گذاری شده است. برای سنجش پایایی این پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ

---

1. Glock & Stark

که ۰/۸۶ بدست آمد استفاده شد (مک ایوان، ۱۳۸۶).

روش اجرا: برای اجرای پژوهش بعد از هماهنگی های انجام شده با اداره کل آموزش و پرورش استان و آموزش و پرورش ناحیه یک اردبیل و اخذ مجوزهای لازم و لیست دبیرستان های مربوطه و انتخاب حداقل ۱۰ نمونه از مدارس دولتی دخترانه و پسرانه، پرسشنامه ها ضمن توجه مدیران مدارس جهت توزیع بین معلمان تحویل آنها گردید. مدت زمان جمع آوری پرسشنامه ها نیز دو هفته به طول انجامید. یک هفته زمان نیز برای جایگزینی و تکمیل پرسشنامه های ناقص و مخدوش صرف شد. برای تجزیه و تحلیل داده ها در دو بخش آمار توصیفی و آمار استنباطی انجام شده است. در بخش اول جداول فراوانی، نمودارها و شاخص های مرکزی و پراکندگی شامل میانگین و انحراف معیار و حداقل و حداکثر نمرات و در بخش دوم با عنوان یافته های استنباطی، فرضیات تحقیق ابتدا با استفاده از آزمون کولموگروف- اسمیرنوف توزیع داده ها آزمون شد و با توجه به نرمال بودن توزیع نمرات از ضریب رگرسیون تک متغیره و ضریب همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار آماری SPSS نسخه ۲۲ استفاده شده است

نتایج

نتایج تحقیق نشان داد که از ۱۹۶ پاسخ دهنده ۴۶/۴٪ مرد و ۵۳/۶٪ زن هستند که ۹۵/۴٪ آنان متأهل بودند. در مورد توزیع سنی ۳/۶٪ در دامنه سنی زیر ۳۰ سال، ۲۷٪ در دامنه ۳۱ الی ۴۰، ۶۱/۲٪ در دامنه ۴۱ تا ۵۰ و ۸/۲٪ بالای ۵۰ سال قرار داشتند. همچنین ۹۵/۹٪ از پاسخ دهندگان رسمی، ۱/۵٪ پیمانی و ۲/۶٪ قراردادی بودند. در مورد میزان تحصیلات پاسخ دهنده ها باید گفت که ۳/۱٪ دارای مدرک فوق دیپلم، ۶۳/۳٪ لیسانس و ۳۳/۷٪ فوق لیسانس هستند. نتایج بدست آمده در مورد سابقه کار نشان داد که ۶/۱٪ پاسخ دهنده ها زیر ۱۰ سال، ۳۱/۶٪ بین ۱۱ الی ۱۵ سال، ۳۳/۲٪ بین ۱۶ تا ۲۰ سال، ۲۹/۱٪ بالای ۲۱ سال سابقه کار داشته اند. میانگین و انحراف معیار هر یک از مؤلفه ها به تفکیک در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق

متغیر	M	SD
پیامدی	۴/۵۷۹۱	۰/۴۳۰۱۴
اعتقادی	۴/۸۷۵۰	۰/۳۴۸۵۳
عاطفی	۴/۷۰۶۱	۰/۶۲۲۴۵
مناسکی	۴/۴۲۶۵	۰/۶۶۱۷۱
دینداری	۴/۶۴۶۷	۰/۴۱۸۱۳
توسعه کارآمدی	۴/۱۸۹۳	۰/۴۳۳۲۱

طبق نتایج جدول ۱ میانگین بعد پیامدی دینداری معلمان ۴/۵۷، بعد اعتقادی ۴/۸۷، بعد عاطفی ۴/۷۰، بعد مناسکی ۴/۴۲ و دینداری ۴/۶۴ و توسعه کارآمدی ۴/۱۸ است. بنابراین می‌توان گفت که از بین ابعاد دینداری، بیشترین میانگین مربوط به بعد اعتقادی و کمترین میانگین مربوط به بعد مناسکی است. با توجه به اینکه میانگین دینداری، توسعه کارآمدی و ابعاد آن بالاتر از عدد ۳ (حد وسط گزینه‌های پرسش‌نامه) است، بنابراین می‌توان گفت که دینداری، توسعه کارآمدی و ابعاد آن در وضعیت مناسب و نزدیک به مطلوب قرار دارند.

جدول ۲. نتایج آزمون کولموگروف-اسمیرنوف جهت تعیین نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق

آماره	توسعه کارآمدی	دینداری
مقدار Z کولموگروف-اسمیرنوف	۰/۷۹۴	۰/۹۲۶
سطح معنی داری	۰/۵۱۱	۰/۳۶۴

آزمون پیش فرض‌های استفاده از رگرسیون خطی: برای بررسی فرضیه‌های پژوهش، ابتدا برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شد که یافته‌های آن در جدول ۲ آمده است. با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح

اطمینان ۰/۹۵ بیش از ۰/۰۵ است نتایج این آزمون نشان داد که داده ها از توزیع نرمال برخوردار هستند، لذا می توان از آزمون های پارامتریک استفاده کرد و همچنین برای استفاده از مدل رگرسیون لازم است پیش فرض دوربین واتسون نیز مورد آزمون قرار گیرد. یکی از مفروضه هایی که در رگرسیون مدنظر قرار می گیرد، عدم همبستگی یا استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی شده توسط مدل رگرسیون) از یکدیگر است. در صورتی که فرضیه استقلال خطاها رد شود و خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند، امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. برای رسیدن به این مهم از آزمون دوربین واتسون می توان استفاده کرد. آماره این آزمون برای مدل های رگرسیون ۱/۶۳ می باشد. (جدول ۳) و از آنجا که این آماره ها در بازه ۱/۵ تا ۲/۵ قرار می گیرند، می توان نتیجه گیری کرد که خطاها از یکدیگر مستقل بوده و می توان از مدل رگرسیونی جهت آزمون فرضیه ها استفاده کرد.

جدول ۳. خلاصه مدل رگرسیون

ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	دوربین واتسون
۰/۴۰۰	۰/۱۶۰	۰/۱۵۶	۱/۶۳

جدول ۴. نتایج ضریب رگرسیون تک متغیره تأثیر دینداری در توسعه کارآمدی معلمان

P	T	ضرایب استاندارد			متغیر پیش بین
		BETA	SE	B	
۰/۰۰۰	۷/۱۱۷		۰/۳۱۸	۲/۲۶۴	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۶/۰۷۸	۰/۴۰۰	۰/۰۶۸	۰/۴۱۴	دینداری

طبق نتایج جدول ۴ و با توجه به اینکه سطح معنی داری خطای آزمون برای سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین می توان گفت که دینداری در توسعه کارآمدی معلمان تأثیر مثبت معنی داری دارد. همچنین ضریب بتا نشان می دهد که دینداری ۴۰ درصد تغییرات توسعه

کارآمدی معلمان را پیش‌بینی می‌کند.

جدول ۵. نتایج ضریب رگرسیون چند متغیره تأثیر ابعاد دینداری در توسعه کارآمدی معلمان

P	T	ضرایب استاندارد		متغیر پیش‌بین
		BETA	SE	
۰/۰۰۰	۴/۰۱		۰/۳۹	مقدار ثابت
۰/۰۰۰	۶/۸۳	۰/۴۸	۰/۰۷	بعد پیامدی دینداری
۰/۰۰۰	۶/۸۵	۰/۴۳	۰/۰۹	بعد اعتقادی دینداری
۰/۰۰۲	۴/۲۴	۰/۲۲	۰/۰۷	بعد عاطفی دینداری
۰/۰۰۰	۴/۷۵	۰/۲۸	۰/۰۶	بعد مناسکی دینداری

طبق نتایج جدول ۵ و با توجه به ضرایب بتا می‌توان گفت که در شرایطی که ابعاد دینداری به طور همزمان وارد معادله رگرسیون شوند، بعد پیامدی دینداری ۴۸ درصد، بعد اعتقادی ۴۳ درصد، بعد عاطفی ۲۲ درصد و بعد مناسکی ۲۸ درصد تغییرات توسعه کارآمدی معلمان را پیش‌بینی می‌کند.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی نقش دینداری در توسعه کارآمدی معلمان دبیرستان‌های ناحیه یک اردبیل بود. بر اساس یافته‌های تحقیق حاضر دینداری در توسعه کارآمدی معلمان تأثیر مثبت معنی‌داری دارد، یعنی هر چه میزان دینداری و مؤلفه‌های آن شامل ابعاد پیامدی، اعتقادی، عاطفی و مناسکی در بین معلمان افزایش یابد، میزان توسعه کارآمدی معلمان نیز افزایش می‌یابد. به بیان دیگر هرچه شدت ضریب تأثیر مؤلفه‌های دینداری بالاتر باشد میزان کارآمدی معلمان نیز افزایش خواهد داشت. این نتایج با یافته‌های تحقیق شریفی نژاد (۱۳۸۸)، افشانی و همکاران (۱۳۹۲) و دوریز و همکاران (۲۰۰۴) همسویی دارد. در تبیین این نتیجه تحقیق باید گفت که دینداری و باورهای مذهبی از مهم‌ترین عوامل مؤثر در توسعه کارآمدی معلمان محسوب می‌گردد. از این

رو؛ آموزش و پرورش باید زمینه و محیط لازم برای ارتقاء باورهای مذهبی و ایمان و انگیزه درونی معلمان در نیل به کارایی و کارآمدی مورد نیاز سازمان که در نهایت به رشد و تعالی تربیت دینی دانش آموزان منجر می شود فراهم سازد. با توجه به نتایج آزمون تحلیل رگرسیون چند متغیره، مؤلفه پیامدی بیشترین و عاطفی کمترین تغییرات توسعه کارآمدی معلمان را پیش بینی می کند. متغیر اعتقادی و مناسکی نیز به ترتیب در تبیین کارآمدی معلمان نقش دارد. بنابراین دینداری و مؤلفه های آن می تواند در توسعه کارآمدی معلمان نقش تأثیر گذاری داشته باشد. به طوری که با افزایش ابعاد پیامدی، اعتقادی، مناسکی و عاطفی کارآمدی در معلمان افزایش پیدا می کند.

نتایج این پژوهش نشان داد که بعد پیامدی دینداری تأثیر مثبت معنی داری در توسعه کارآمدی معلمان دارد. یعنی هرچه میزان بعد پیامدی دینداری در بین معلمان افزایش یابد، میزان توسعه کارآمدی نیز افزایش می یابد. این نتایج با یافته های تحقیق بحری نجفی و همکاران (۱۳۹۴)، کوشکی و خلیلی فر (۱۳۸۹)، اریک و سندرا (۲۰۰۷) و فلاح (۱۳۷۹) مطابقت دارد. در تبیین این نتیجه باید گفت که با اجرای اصول و فرامین دینی حضور و وجود اندیشه و حسی خداگرایانه در متن زندگی و رفتار غیر دینی معلمان نمود پیدا می کند و به زندگی آنها رنگ و بوی دینی بخشیده و از این طریق عملکرد و کارایی معلمان تحت تأثیر مثبت قرار می گیرد. نتایج همچنین نشانگر تأثیر مثبت معنی دار بعد اعتقادی دینداری در توسعه کارآمدی معلمان است. یعنی هر چه میزان بعد اعتقادی دینداری در بین معلمان افزایش یابد، میزان توسعه کارآمدی معلمان نیز افزایش می یابد. این نتایج با یافته های تحقیق سراج زاده و همکاران (۱۳۹۲)، باون رید و اسمال (۲۰۰۸) و کوئینگ (۲۰۰۷) همسویی دارد. براساس نتایج تحقیق حاضر بعد عاطفی دینداری در توسعه کارآمدی معلمان تأثیر معنی داری دارد. یعنی هرچه میزان بعد عاطفی دینداری در بین معلمان افزایش یابد، میزان توسعه کارآمدی نیز افزایش می یابد. این نتایج با یافته های تحقیق شریفی نژاد (۱۳۸۸) و فلاح (۱۳۷۹) مطابقت دارد. البته با توجه به نتایج بدست آمده این بعد کمترین تأثیر را در توسعه کارآمدی معلمان داشته است بنابراین لازم است معلمان تجربیات معنوی و احساسات

خود در ارتباط با خدا را از طریق پیشنهادات ارائه شده در انتهای مقاله تقویت نموده و موجب ارتقاء کارآمدی خود گردند. نتایج تحقیق تأثیر بعد مناسکی دینداری در توسعه کارآمدی معلمان را تأیید کرد. یعنی هر چه میزان بعد مناسکی دینداری در بین معلمان افزایش یابد، میزان توسعه کارآمدی نیز افزایش می‌یابد. این نتایج با یافته‌های تحقیق بحری نجفی و همکاران (۱۳۹۴)، شریفی نژاد (۱۳۸۸) و اریک و سندرا (۲۰۰۷) مطابقت دارد. با توجه به تأثیر دینداری و ابعاد آن بر کارآمدی معلمان، پیشنهاد می‌شود دین محوری در بعد آموزشی و پرورشی معلمان سر لوجه مسئولان و برنامه ریزان آموزشی، هم در گزینش معلمان و هم در تدوین کتب درسی قرار گیرد. جلسات همفکری و مشورت در مورد مسائل دینی با حضور کارشناسان مذهبی برای معلمان برگزار شود. مسابقات کتاب خوانی برای شناسایی هر چه بیشتر سیره اخلاقی ائمه معصومین برگزار شود. احادیث و روایات مرتبط با انجام امور تربیتی و اخلاقی در فضای دبیرستان‌های ناحیه یک اردبیل نصب شود. معلمان بین علائق خودشان و آینده مورد انتظار سازمان، مطابقت ایجاد کنند. معلمان بین ارزش‌های فردی خود و اهداف سازمانی، سازگاری ایجاد کنند. بین نیازهای مادی و معنوی معلمان با کارآیی و کارآمدی آنان تناسب ایجاد شود. فریضه مهم امر به معروف و نهی از منکر سر لوجه زندگی شخصی و کاری معلمان قرار گیرد. اگر برای معلمان فرصتی جهت تخریب دیگران فراهم شود، چون خداوند را ناظر می‌دانند، اقدامی نکنند. معلمان دائماً به این فکر کنند که خداوند بر کارهایشان نظارت می‌کند. بستر لازم برای سفرهای زیارتی داخلی و خارجی معلمان از طریق مشوق‌های مالی و یارانه‌ای فراهم شود. نماز جماعت و مراسم ادعیه با توجه ویژه در محل‌های مناسب و معنوی برگزار شود. مراسم تفسیر قرآن به صورت هفتگی برگزار شود.

منابع

- آرین، خدیجه (۱۳۷۸). بررسی رابطه دینداری و روان‌درمانی ایرانیان مقیم کانادا، رساله دکتری، تهران، دانشگاه علامه طباطبائی.
- ابراهیم پور، حبیب؛ حسین نژاد، نادر؛ نعمتی، ولی و تقی پور، فریدون (۱۳۹۴). بررسی ارتباط هوش معنوی با رفتار نوآورانه معلمان. مجله روان‌شناسی مدرسه، ۴ (۱)، ۷-۲۱.
- اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۸۳). درآمدی بر کارآمدی در نظام سیاسی اسلام، تهران. موسسه فرهنگی دانش و اندیشه معاصر.
- افشانی، سیدعلیرضا؛ خرم پور، یاسین و ممینی، سجاد (۱۳۹۲). بررسی رابطه ی دینداری و خود شکوفایی دانشجویان دانشگاه یزد. فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی - فرهنگی، ۳ (۱)، ۲۹-۵۲.
- بحری نجفی، فاطمه و میرشاه جعفری، سید ابراهیم (۱۳۹۴). رابطه بین ابعاد باورهای مذهبی و شادی در محیط کار معلمان مقطع ابتدایی ناحیه دو اصفهان. فصلنامه دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، ۱۶ (۶۲)، ۱۰۶.
- خدایاری فرد، محمد؛ شکوهی یکتا، محسن و غباری بناب، باقر (۱۳۷۹). آماده سازی مقیاس نگرش مذهبی دانشجویان. مجله ی روان‌شناسی، ۴ (۳)، ۲۶۸-۲۸۵.
- داوری، صفورا؛ باقری، مسعود و بنی اسدی، حسن (۱۳۹۰). پیش بینی دین داری با توجه به ابعاد شخصیت در معلمان زن و مرد. فصلنامه روان‌شناسی و دین، ۴ (۴)، ۲۶-۵.
- سراج زاده، سید حسین (۱۳۷۸). نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن برای نظریه سکولار شدن. فصلنامه نمایه پژوهش، ۳ (۹ و ۱۰)، ۱۰۵-۱۱۸.
- سراج‌زاده، سیدحسین و توکلی، مهناز (۱۳۸۰). بررسی تعریف عملیاتی دینداری در پژوهش‌های اجتماعی. نامه پژوهش: فصلنامه تحقیقات فرهنگی، ۵ (۲۰)، ۴۱-۵۶.
- سراج‌زاده، سید حسین و رحیمی، فرشید (۱۳۹۲). رابطه دینداری با معناداری زندگی در یک جمعیت دانشجویی. فصلنامه راهبرد فرهنگ، ۶ (۲۴)، ۷-۳۰.
- شریفی نژاد، محمدمهدی (۱۳۸۸). رابطه دینداری و عملکرد آموزشی معلمان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه باقرالعلوم.

- طباطبایی، محمد حسین (۱۳۸۵). بدایه الحکمه ترجمه: علی شیروانی. انتشارات: دارالعلم.
- عبداللهی، بیژن. (۱۳۸۵). نقش خودکارآمدی در توانمند سازی کارکنان. ماهنامه علمی آموزش مدیریت (تدبیر ۱۸۶)، ۱۷(۱۶۸)، ۳۰.
- فلاح، محمد حسین (۱۳۷۹). بررسی عوامل مؤثر بر تقویت انگیزه شغلی مربیان تربیتی استان یزد. دانشگاه شهید باهنر کرمان، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- کوشکی، شیرین و خلیلی فر، مهدی (۱۳۸۹). نگرش مذهبی و منبع کنترل. مجله اندیشه و رفتار، ۱۱(۲)، ۳۲-۴۳.
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۹). مجموع آثار (۱۵ جلدی)، قم، صدرا.
- مک ایوان، الین (۱۳۸۶). ده ویژگی معلمان کارآمد. ترجمه ی حساس خواه، ژاله؛ صادقی، عباس: انتشارات دانشگاه گیلان، رشت.
- یونسکو (۱۳۶۰). آموختن برای زیستن. تهران: امیرکبیر.
- و کیلی هریس، شهرام (۱۳۸۶). بررسی رابطه ویژگی‌ها و کارآمدی معلم با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
- Abdollahi, B. (2006). The role of self-efficacy in employees empowerment. Scientific and Training Journal of Management, 17(168). 35-40. (Persian).
- Afshani, S.A., Khorrampour, Y. & Mobini, S. (2014). Examining Relationship between Religiosity and Self-Actualization: Case Study: Yazd University, 3(1), 29-52. (Persian).
- Aghajani, S., Rajabi S, Ganji M. & Ghafari M. (2008). Religion and psychological health. Ardabil: Bagh Rezwvan. (Persian).
- Akhavan Khazemi, B. (2003). The introduction on Islamic political system efficiency, Tehran, The cultural institute of Current knowledge and thinking.
- Amico, A. (2008). An examination of the relationship between collective efficacy and Advanced placement teachers perception of parent involvement and self-efficacy in a high school setting. PHD Dissertation in Regent University.
- Arian, Kh. (1999). The survey relationship religious and Psychotherapy Iranian in Kanada, Ph.D Thesis. Allame Tabatabaie University, Tehran. (Persian).
- Bandura, A. (1997). Self-efficacy: The exercise of control. New York: W. H. Freeman and company.
- Caple, S. (1997). Learning to teach physical education in the secondary school, New York. USA. Journal of classroom management, 5(1), 11-12.
- Davari, S., Bagheri, M. & Baniasadi, H. (2011). The anticipate of religious on emphasis personality dimensions in male and female teachers. Journal of Psychology and religious, 4(4), 5-26. (Persian).

- Duriez B, Soenens B. & Beyers W. (2004). Personality, identity styles, and religiosity: an integrative study among late adolescents in Flanders (Belgium). *J Pers*; 72(5): 877-910.
- Ebrahimpour, H., Husennejad, N., Nemati, V. & Tagipour, F. (2015). A survey of the relationship between spiritual intelligence on teacher's innovative behavior. *Journal of school psychology, Spring*, 4(1), 156-164. (Persian).
- Erik N. & Sandra S. E. (2007). The Relationship Between Spirituality, Health Beliefs, and Health Behaviors in College Students. *Journal of Religion and Health*, 46(1):141-154.
- Fallah, M. H. (2000). The survey important factors on promotion of job motivation of teachers in Yazd Province, Shahid Bahonar University of Kerman, M.A Thesis. (Persian).
- Fatemeh B. & Ebrahim M. (2015). The effect of different aspects of religious belief on the elementary teachers' happiness in the working environment. *Knowledge & Research in Applied Psychology*, 16(62), 106-113.(Persian).
- Glock, Y. & Rodney, S. (1965). *Religion and Society in Tension* Chicago: Rand McNally & Company.
- Khodayarifard, M., Shukohiyekta, M. & Ghobari Bonab, B. (2000). The readiness of religious approach criteria of students. *Psychology Journal*, 4(3), 268-285. (Persian).
- Koenig, H.G. (2007). Spirituality and depressing. *southern medical journal*, 7, 737-739
- Kushki, Sh. & Khalilifar, Mahdi(2010), Religious approach and control source. *Journal of Thinking and Behavior in Clinical Psychology*, 4(15), 33-41. (Persian).
- Makivan, A. (2007). The Five characteristics of efficiency teachers, Jajeh Hasaskhah & Abbas Sadegi. Gilan University Publication, Rasht. (Persian).
- Motahhari, M. (1990). *Books Abstracts(The Fifteen Volume)*, Ghom: Sadra. (Persian).
- Ross, J. (1992). Teacher efficacy and of effect of coaching on student achievement. *Canadian Journal of Education*, 17, 51-65.
- Seraj, S. H. (1999). The approach and religious behaviors in Tehranian teenagers and its reasons for secularization theory. *Journal of Research Nemayeh*, 3(9 and 10), 105-118. (Persian).
- Seraj, S. H. & Rahimi, F. (2013). The relationship between religious with life signature between students. *Journal of Culture Strategy*, 6(24), 7-30. (Persian).
- Seraj, S. H. & Tavakoli, M. (2001). The survey of religious operational definition in social researches. *Journal of Iran Cultural Research*, 5(20 and 21). (Persian).
- Sharifinejad, M. M. (2009). The relationship between religious and education performance of teachers, M. A. Thesis, university of Bagerolulum, Ghom.(Persian).
- Tabatabaie, M. H. (2006). *Bedayatol Hekmah*, Translators: Ali Shirvani, GHom: Darolelm Publication. (Persian).
- UNESCO. (1981). *Learning for Living*, Tehran: Amir Kabir. (Persian).
- Vakili Heris, Sh. (2007). The survey relationship characteristics and teacher efficiency with students graduate development, M.A Thiess. Tehran University, Theran. (Persian).
- Woolfolk Hoy, A., Davis, H. & Pape, S. (2007). Teachers' knowledge, beliefs, and thinking. In P. A. Alexander & P. H, Winne (Eds.), *Handbook of educational Psychology* (2 nd, PP. 715-737.). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Examining the role of religion in the efficient development of teachers

S. M. Ezazi¹ & H. Ebrahimpour²

Abstract

This study aims to investigate and identify the influence of religion in the efficient development of teachers in high schools in the 1394-1395 school year in District One of Ardabil. In terms of the objective, the research was applied, in terms of the type of procedure, it was descriptive and correlational, and in terms of the data collection, the desired research method was fieldwork. The population included all teachers of high schools in Ardabil is amounting to 400 people. To determine the size of the sample, Morgan table was used and the sample size was 196 people who were selected by simple random sampling. In order to collect the required data, Glock and Stark's religiosity questionnaire and the teachers' self-made questionnaire was used. For data analysis, SPSS software and for the analysis of the hypothesis of the study the Univariate regression coefficient and the Pearson correlation coefficient was used. The results of the study indicated a significant positive effect of religiosity efficient in the development of high schools teachers in Ardabil. The beta coefficient indicated that religiosity could predict 40% of efficient development of teachers.

Keywords: Religiosity, efficiency development, teachers.

---

1. Corresponding Author: M.A student in Executive Management, Islamic Azad University of Ardabil. (masud.e93@gmail.com)

2. Associate Professor of Public Administration, University of Mohaghegh Ardabili.